

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBŎLE MŎŎ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE MŎ LA ANWO

MŎLEBŎBO

Wŏ mekŕ ala mŏŏ Maanle Maanle mŏŏ wŏ Eku ye anu la gvinlabelŕ nee pepŕzele nee anwoadenlenyianle a fa atianwolile, pepelile nee anzondwŏle ba ewiade anu la,

Wŏ mekŕ ala mŏŏ menli embu sonla nwo adenlenyianle ne mŏ bie amaa ōlua zo nyŕlee mgbane mgbane dŕnwo ŕsisi ŕmaa menli adwenle ŕzekye, nee ewiade ne mŏŏ ŕleba mŏŏ sonla biala banyia adenle aha edwŕke biala mŏŏ ŕdaye ŕkulo, nee diedi biala mŏŏ ŕdaye ŕkulo kŕ ŕdie ŕdi na ŕnzulo la, ŕmaa bŕla ye ali kŕ, ŕhye a le awienvolema anyelazo kpole kpale la,

Wŏ mekŕ ala mŏŏ ŕhyia, saa benrŕhye sonla benrŕmaa ŕnrŕho ŕnrŕtia ŕsisile nee atisesebeyŕle, kŕ ŕwŏ kŕ mŕla bŏ sonla nwo adenlenyianle ne mŏ anwo bane la,

Wŏ mekŕ ala mŏŏ ŕhyia kŕ bŕmaa agŕnwŏlŕyele wŏ Maanle Maanle avinli kenya anyuhŕle la,

Wŏ mekŕ ala mŏŏ Maamgbole Koyŕle ne anu amra ŕva bŕ diedi mŏŏ wŏ sonla nwo adenlenyianle ne mŏ, ye gvinlabelŕ nee ye dibile nee mrenya nee mraale adenlenyianle pepŕ ne mŏ anu la ŕwula sonla nwo adenlenyianle nwo mŕla ne mŏŏ bŕfŕle ye "Kyata" (Charter) ne anu na belŕe bŕdo nu kŕ bŕboa bŕamaa menli anyia anyuhŕle nee tenlabelŕ kpale wŏ atianwolile bŕkŏŏ nu la,

Wŏ mekŕ ala mŏŏ Maanle Maanle mŏŏ wŏ Maamgbole Koyŕle Eku ne anu nee Maamgbole Koyŕle ne ŕbo ŕwŕke kŕ bŕmaa awie biala anye azŏ sonla nwo adenlenyianle nee atianwolile ne mŏ na beali zŏle kpale la,

Wŏ mekŕ ala mŏŏ adenlenyianle nee atianwolile ŕhye mŏ anwo ndelebebo kpale hyia kpole kpale maa ŕwŕkebŕle ne azolile anzŕŕ munlilile ne la,

Ati, Kekala

MAAMGBOLE KOYŔLE AYIA NE

bŏ nolo kŕ

Ewiadeamra Nolobŕle Mŏŏ Fale Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo ŕhye

Ie debie ko mŏŏ yelie yedo nu yemaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mŏŏ dahuu keva. Nolobŕle ŕhye kezie ye adwenle nu la abŏ mŕdenle alua ngilehilele nee ndetele zo yeamaa nidi ara adenlenyianle nee atianwolile ŕhye mŏ anwo, na eza yealua ngŕzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeabŕa yeamaa menli mŏŏ wŏ Maanle Maanle mŏŏ wŏ Eku ne anu nee Maanle Maanle mŏŏ Eku ne sie bŕ la anu amra amuala alie ado nu kpale na beali zŏle kpale.

Edwŕkekŕkŕ 1

Menli muala di bŕ ti anwo na eza noko beŕe wŏ dibile nee adenlenyianle nu. Bele ndwenlenwo nee adwenle, yemŕti ŕwŏ kŕ bekile adiemayŕle bŕmaa bŕ nwo ngoko.

Edwŕkekŕkŕ 2

Sonla ko biala le adenle nyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔ beva bewula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la amuala bie. ɔnle ke ngakyile anzɛ ngilehilenu anzɛ nyeyenu biala mɔ fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzɛ raale, anɛ, Nyamenlezonlenle, maanyɛle anzɛ adwenle bie, Maanle anzɛ menli abohilele, agyapadeɛ, awole anzɛ gyinlabelɛ gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko ɔnke ke bekile ngakyile anzɛ nyeyenu biala wɔ maanyɛle, melazolile nu, anzɛ maanle zo gyinlabelɛ nu wɔ maanle ne anzɛ eleka mɔ sonla ne de la anu. Saa maanle ne di ɔ ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa ɔnli ɔ ti anwo o, ɔnle ke ngakyile anzɛ ngilehilenu biala ba nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 3

ɔwɔ ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo banebɔle.

Edwɛkɛkpɔkɛ 4

ɔnle ke beyɛ awie biala kanra. ɔwɔ ke betua aanrayɛle nee aanra ɛdɔnele wɔ adenle biala anu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 5

ɔnle ke bekile awie biala nyane anzɛ beyɛ ye atisesɛbe, amumuyɛ anzɛ begua ɔ nyunlu aze anzɛ betwi ɔ nyunlu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 6

Ke mɔ mɛla se la, eleka biala mɔ awie biala lua la ɔwɔ ke benwu ke ɔdayɛ ɔle sonla.

Edwɛkɛkpɔkɛ 7

Ke mɔ mɛla se la, menli kɔsɔti sɛ pepɛ mɔ ɔnle ke ngakyile anzɛ ngilehilenu biala ba mɛla ne mɔ bɔ be nwo bane pepɛ la anu. Menli kɔsɔti le adenle nyia be nwo banebɔle pepɛ mɔ ko tia ngilehilenu anzɛ nyeyenu mɔ tia Nolobɔle ehye nee debie biala mɔ maa zɛhaɛ nyeyenu ne adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mɔ tia anwoadenlenyianle ne mɔ mɔ maamule nwo mɛla anzɛ mɛla ɛva ɛmaa ye la a, ɔwɔ ke kɔto ne mɔ pepɛ die ye.

Edwɛkɛkpɔkɛ 9

ɔnle ke bekɛ sonla, befa sonla besie anzɛ beyɛ sonla befi maanle ne anu wɔ meke mɔ ɔtefonle mɛla anzɛ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 10

Wɔ awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalɛ nwo anzɛ saa beka ke awie biala ɛye etane a ɔwɔ ke kɔto mɔ di ɔ ti anwo na ɔnli mɔguazo la di ye edwɛkɛ wɔ bagua nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 11

1. Sonla biala mɔ bekeha ke yeye etane mɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke ɔnze edwɛkɛ ne anwo bie kyese befi ye edwɛkɛ wɔ bagua nu kɔto na kɔto ne bua ye fɔle ke mɔ mɛla se la. Wɔ kɔto eke ne ɔwɔ ke ɔnyia ninyene mɔ ɔfa ɔpepe ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. ɔnle ke bebua sonla biala fɔle wɔ nyeele etane biala mɔ wɔ meke mɔ ɔyele zɔhane nyeele ne la ɛnee ɔnle etane mɔ ɔtia maanle anzɛ maanle maanle mɛla la anwo. Anzɛ ɔnle ke betwe sonla ne anzo bekaa ɔtɛla

mɔɔ bɛpɛ bɛdo ɛkɛ ne wɔ mekɛ mɔɔ ɔyele etane ne la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 12

Ɔnle kɛ menli fa bɛ nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edwɛkɛ nu anzɛɛ ɔnle kɛ bɛkɛnga ye ahelata anzɛɛ bɛbɔ ye anyiemgba bɛɛkye ye anyunlunya. Sonla zɛhae lɛ adenle maa mela ne pepɛ die ye anzɛɛ bɔ ɔ nwo bane wɔ zɛhae akpɔsemadi ɛbela ne mɔ anwo.

Edwɛkɛkpɔkɛ 13

1. Sonla biala lɛ adenle ɔfi ɛleka mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla ɛleka biala mɔɔ ɔkulo la.

2. Sonla biala lɛ adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔkɔ maanle gyɛne nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 14

1. Sonla biala lɛ adenle kɛ saa ɔlenwu amaneɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔkɔ maanle gyɛne nu ɔmaa bɛmaa ye ɛleka ɔtenla anzɛɛ bɛbɔ ɔ nwo bane.

2. Saa amaneɛ ne mɔɔ ahenle ne ɛlenwu ye la ɛnvi anzɛɛ ɛnlua maanyɛlɛ ti anzɛɛ ye nyɛlɛɛ ne tia Maamgbolɛ Koyɛlɛ mela ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyɛne ne ɛnle adenle kɛ ɔkelie ye azie anzɛɛ ɔkɛbɔ ɔ nwo bane.

Edwɛkɛkpɔkɛ 15

1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔye ekulomani.

2. Ɔnle kɛ bɛbu ekulomani biala kɛ ɔlɛ ɛyɛvolɛ la. Eza noko ɔnle kɛ bɛsi awie biala mɔɔ kpɔndɛ kɛ ɔkakyi ye ekulomaniyɛlɛ la adenle wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 16

1. Mrenya nee mraale mɔɔ bɛkɛdwu agyalɛhɔlɛ la, saa bɛlɛ duzu menli o, saa bɛvi duzu maanle nu o, anzɛɛ saa bɛkɔ duzu asɔnɛ o, bɛlɛ adenle bɛgya bɛ nwo na bɛbɔ ɛdane. Bɛ mu nwiɔ bɛlɛ adenle pepɛ wɔ agyalɛ nwo, wɔ bɛ agyalɛ nee bɛ ewolɛbɔlɛ nu.

2. Ɔwɔ kɛ menli nwiɔ ne die to nu kolaa na bɛagya bɛ nwo.

3. Kunli nee yeɛ nee bɛ mra a lɛ ekpunli mɔɔ bɔ sua ɛkyekyeɛ bo anzɛɛ ekpunli mɔɔ tɛlɛ ye menli dɔɔnwo a, yemɔti ɔwɔ kɛ menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bɛwɔ nu la sinza bɛ.

Edwɛkɛkpɔkɛ 17

1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔlɛ adenle kɛ ɔ nee awie mɔ bɔ nu nyia agyapadeɛ.

2. Ɔnle kɛ awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 18

Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔlɛ adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenlɛ ne anzɛɛ ye diedi ne nee fanwodi, yɛɛ akee noko ɔlɛ ɔ nwo adenle kɛ ɔ ngome anzɛɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzɛɛ fealera nu ɔkile ye asɔnɛ anzɛɛ ye diedi ne wɔ ngilehilelɛ, nyɛlɛɛ, ɛzonlenlɛ nee boɛnleanlɛ nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 19

Sonla biala le adenle ke adwenle na aka edwɛkɛ mɔɔ okulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyɛle biala enle nwo na adua noloɔle ndenle ne mɔ biala anu okponde, ɔtie na aka edwɛkɛ okile menli na ɔmaa be adwenle mɔɔ ngyegyɛle biala enle nwo a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 20

1. Sonla biala le adenle kɔ ayia anzɛɛ eku mɔɔ anzondwole wɔ nu la bie.
2. Onle ke behye sonla bɛmaa okɔ eku nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ebule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa betu ye okɔ Melalile Ayia ne bie anzɛɛ ɔboa ɔmaa betu menli bekɔ Melalile Ayia ne.
2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasoɛ wɔ ye maanle ne anu.
3. Ezuavole ne ehulolɛdeɛ ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehulolɛdeɛ ehye wɔ meke biala nee nɔhale emadolɛ mɔɔ awie biala nyia adenle to ye deɛ wɔ feabo nu anzɛɛ wɔ ndenle biala anu mɔɔ ngyegyɛle biala enle nu la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 22

Awie biala mɔɔ wɔ menli ekpunli avinli la ɔwɔ ke maanle ne sinza ye eza ɔwɔ ke maanle ne dua ye mɔdenleɔ nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadeɛ, ezukoa, menli nee maandɛɛ gyinlabele ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mɔɔ hyia ye anyunlunia nee ye boɛyele nwo la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mɔɔ okulo la, Akɛɛ noko ɔle adenle ke ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko ɔwɔ ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔɔ gyima ne envi ɔ sa a.
2. Sonla biala le adenle ke gyima mɔɔ okɛye la ɔnyia nwole ahatuale ke mɔɔ saa awie gyene a yele gyima zɔhane a anrɛɛ okenyia ye la.
3. Sonla biala mɔɔ ye gyima la ɔwɔ ke nyia nwole ahatuale kpale mɔɔ okola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa be tenlabele nu aye kpale a. Eza noko ɔwɔ ke ɔnyia ezinzale ne mɔɔ maanle ne fa sinza menli la bie.
4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wɔ ye ehulolɛdeɛ ezinzale ti.

Edwɛkɛkpɔkɛ 24

Sonla biala le adenle ke ɔdie ye enwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia meke ezinra mɔɔ ɔfa ɔye gyima na eza noko ɔnyia meke mɔɔ saa ɔye gyima dedee a ɔfa ɔdie ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 25

1. Sonla biala le adenle ke ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tenlabele kpale mɔɔ fale be ngoane, aleɛ, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mɔɔ hyia maa be la anwo. ɔwɔ ke benyia moale wɔ meke mɔɔ benye gyima, anwonyane kebɔ be, bengola gyima ye, kunli anzɛɛ yele kawu, bekɛye mgbanyinli anzɛɛ ɔlua ndenle bie azo bengola benne be nwo la.
2. ɔwɔ ke mreladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzɛɛ beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔwɔ ke benea ye anzɛɛ besinza ye ke mɔɔ ɔfeta la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 26

1. Sonla biala lɛ adenle sukoa nwoma. Ōnle kɛ betua nwomazukoalɛ nwo kake biala, bɔbɔ wɔ mɔlebebo nwomazukoalɛ deɛ ne anwo. Ōwɔ kɛ mɔlebebo nwomazukoalɛ ne yɛ nhyɛ maa kakula biala. Ōwɔ kɛ menli nyia adenle sukoa mbulalɛ nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔɔ bɔ mɔdenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Ōwɔ kɛ nwomazukoalɛ maa awie biala tenlabelɛ nu yɛ kpalɛ na ɔmaa sonla nwo adenlenyianlɛ nee yɛ atianwolilɛ ne mɔ enililɛ gyinla kpundii. Ōwɔ kɛ nwomazukoalɛ maa ndelebebo, bɛ kunlu ɛlilɛ nee agɔnwɔleyɛlɛ ba maanle maanle avinli, menli anzɛɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbolɛ Koyɛlɛ gyima ne mɔɔ ɔlɛdi mɔɔ ɔfale anzondwolɛ nwo la di munli.

3. Awovɔlɛma lɛ adenle kɛ bɛmaa bɛ mra sukoa nwoma mɔɔ bɛkulo kɛ bɛ mra ne mɔ sukoa la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 27

1. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔdayɛ ɔyɛ maandɛɛ nyɛlɛɛ biala mɔɔ bɛyɛ wɔ maanle anzɛɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyɛnɛ ɛdolɔlɛ nee abɔdɛɛ nwo nɛlɛbɛ nwo anyuhɔlɛ nvasɔɛ ne mɔ bie.

2. Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔnyia debie mɔɔ ɔkɛhɛlɛ mɔɔ fale abɔdɛɛ nwo nɛlɛbɛ, nwoma anzɛɛ debie mɔɔ ɔkɛdolɔ la anwo banebɔlɛ.

Edwɛkɛkpɔkɛ 28

Sonla biala lɛ adenle kɛ ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo Nolobɔlɛ ɛhyɛ anu la nwo nvasɔɛ kpale.

Edwɛkɛkpɔkɛ 29

1. Sonla biala lɛ gyima yɛ fa maa yɛ menli mɔɔ ɔwɔ bɛ avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔlɛ anzɛɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa yɛ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ ayɛ gyima a, ɛneɛ ɔngilɛ kɛ ɔlɛ adenle ɔbulu mɛla zo; ɔwɔ kɛ ɔdi ɔ gɔnwo mɔ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ ɛni na ɔbɔ yɛ ɛbɛla kɛ mɔɔ maanle ne mɔɔ ɔwɔ nu la mɛla ne mɔ mɔɔ fale bɛnwɔnililɛ, anzondwolɛ nee yɛ bɔɛyɛlɛ ne se la.

3. Ōnle kɛ bɛdua adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ɛhyɛ mɔ azo bɛyɛ ninyɛnɛ mɔɔ ɔtietia anzɛɛ ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ɛhyɛhyɛ ɛdo ɛkɛ la azo.

Edwɛkɛkpɔkɛ 30

Debie biala mɔɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianlɛ Nwo Nolobɔlɛ ɛhyɛ anu la ɛngyi ɛkɛ ne ɛmmaa maanle ko, anzɛɛ menli ɛkpunli ko anzɛɛ sonla ko angome mɔɔ ɔmaa yɛ adenle ɔyɛ debie ɔsɛkyɛ adenlenyianlɛ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔɔ bɛhyɛhyɛ bɛdo ɛkɛ ne la a.
